

KÖZLEMÉNY

Domokos Zsuzsanna

LISZT FERENC MAGYARORSZÁGI RECEPCIÓJA ÖTVENÉVES MŰVÉSZI JUBILEUMA IDEJÉN*

ÖSSZEFOGLALÁS

Az 1873-as év Liszt életében két szempontból is fontos eseménnyel kötődött Magyarországhoz: februárban az országgyűlés megszavazta a Magyar Királyi Zeneakadémia létrehozását, amelynek elnökévé választották. Novemberben pedig, egy héttel azelőtt, hogy Budapest főváros új irányító testülete megalakult volna, Liszt magyar barátai nemzetközi művészekből álló vendégkör jelenlétében háromnapos ünnepségsorozattal emlékeztek meg a művész és zeneszerző Liszt ötvenéves művészi pályafutásáról. A jubileumhoz kötődő események, ajándékok, méltatások, zenei elemzések és egyéb publikációk érdekes képet nyújtanak arról, hogy 1873-ban miként látták a magyar zeneélet jeles képviselői – köztük elsősorban Ábrányi Kornél – Liszt életművét. A háromnapos ünnepség mögött egyértelműen a magyar zenei jövő építésének ígérete áll, amivel Liszt tisztában volt, és vállalta a feladatot.

Kulcsszavak: Liszt-recepció, ötvenéves művészi jubileum, Budapest, 1873, Christus, Ábrányi Kornél

Eckhardt Mária és Szerző Katalin tiszteletére

Liszt ötvenéves művészi jubileumának magyarországi ünneplése szervesen illeszkedik Budapest főváros létrejöttének éveken át tartó folyamatába, amely az egyesített főváros világvárossá való fejlesztését tűzte ki célul. Nem véletlen, hogy az 1873. november 8–10. között tartott háromnapos ünnepség mindössze egy héttel előzte meg a főváros irányítását végző új testület hivatalba lépését a november 17-i díszközgyűlés döntése alapján. Ezt a dátumot ünnepeljük Budapest létrejöttéért. Ez a díszközgyűlési dekrétum egyúttal a záró rendeletet jelentette az 1872-es országgyűlési határozat után, az egyébként 1873. január elsején már hatályosan megszületett új főváros életében. A kiegyezést követő időszak politikusai fő feladatuknak tekintették a polgári állam kiépítését, és ehhez kapcsolódóan művészi területen szorgalmazták nagy művészegyenységek fellépését és az európai művészeti centrumokban kialakult stílusirányzatok beáramlását. Emellett nagy hangsúly került az intézményi fejlesztésekre, új létesítmények, egyesületek létrehozására, előadói és felsőoktatási szinten is.

* A Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság *Zenetörténetek Budapestről* címmel Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 150. évfordulója alkalmából rendezett konferenciáján a HUN-REN BTK Zenetudományi Intézet Bartók-termében 2023. október 6-án tartott előadás bővített változata.

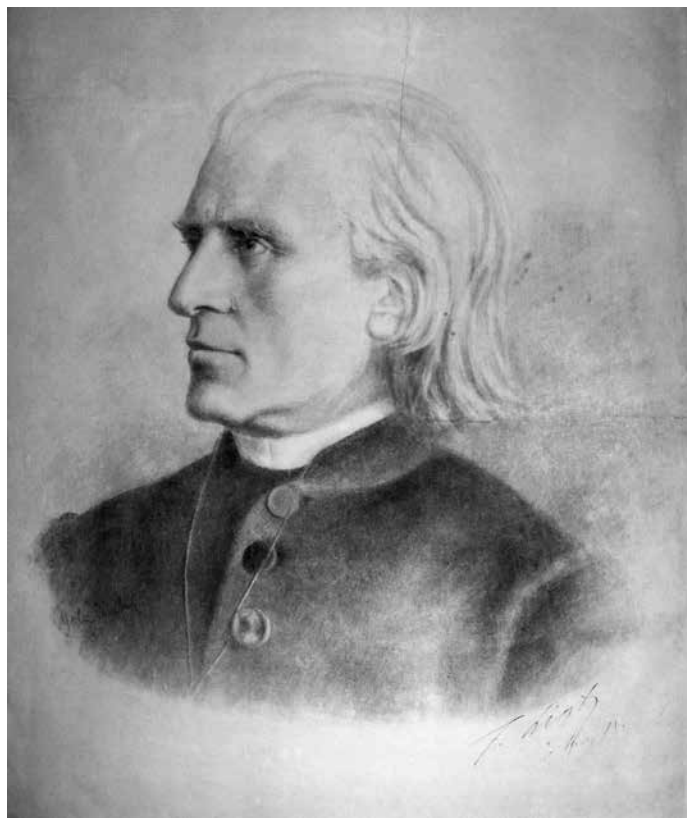
Liszt művészi nagysága, nemzetközi elismertsége, őszinte magyar hazaszere-tete és nem utolsósorban az uralkodóházhoz fűződő lojalitása a magyar kortársak szemében is a legfontosabb tényezők közé tartoztak, amelyek nyomán a legalkalmasabb személyként jelölték meg a magyar zeneélet további fejlesztésének irányításához. Gróf Andrássy Gyula miniszterelnök már 1870. december 22-én fel-kereste Lisztet Pesten, hogy felkérje a létesítendő Zeneakadémia vezetésére.¹ A felkérést hamarosan követte a királyi tanácsosi cím adományozása 1871-ben, amely évi 4000 forint járadékot biztosított Liszt számára, aki ettől kezdve erkölcsi kötelességének érezte, hogy minden évben több hónapot töltsön Magyaror-szágon. Pest város főtitkárviselőinek és előkelő polgárainak küldöttsége az 1871. február 26-án tartott matinén világosan kifejezte abbéli vágyát, hogy Liszt életének hátralévő részét töltsen itthon, munkásságát szentelje ezen túl Magyarországnak.² 1873 februárjában az országgyűlés megszavazta a Zeneakadémia megalapítását Liszt Ferenc elnökletével. Ez alkalommal készítette el a zeneszerző portréját Landau Alajos Pesten, amelyet Liszt „1873 március” keltezéssel és aláírásával látott el; a rajz két éve a budapesti Liszt Múzeum állandó kiállításán látható (1. kép). Ilyen előzmények után a szervezők és az ünnepelt számára is egyértelmű volt, hogy a háromnapos jubileumi rendezvény nemcsak egy életszakasz eredmé-nyeinek megtisztelő elismerése, hanem egyúttal elegáns felkérés is a magyar zenei közéletben betöltendő nem csekély feladat vállalására.

A jubileum előkészítő bizottságában Lisztnek a magyar közéletben fontos szerepet játszó barátai, tisztelői vettek részt Haynald Lajos kalocsai bíboros érsek vezetésével. Köztük találjuk az egyik legközelebbi barátot, báró August Antalt, az 1873 februári országgyűlésen a Zeneakadémia létrehozásáért felszólaló Apponyi Albertet, valamint további barátokat, Karátsonyi Guidót és Johann Nepomuk Dunklt, továbbá a *Christus oratórium* magyarországi bemutatóját előkészítő Richter Jánost, Mihalovich Ödönt, valamint Huszár Imrét. A november 8-tól 10-ig tartó háromnapos ünnepség első napja Liszt Hal téri lakásánál kezdődött a zeneszerző fúvószenekarra átírt indulóinak előadásával, majd miniszterek, Magyarország különböző városait képviselő küldöttségek, külföldről érkezett nemzetközi hírnűvészek és külföldi újságírók jelenlétében a Hungária szállóban rendeztek esti fogadást az ünnepelt tiszteletére. November 9-én délelőtt a Vigadó kistermében Gobbi Henrik *Liszt-kantátájának* előadása után Királyi Pál országgyűlési képviselő a főváros képviselői élén átnyújtotta Lisztnek a főváros közönségének aranykoszorúját és a Liszt-ösztöndíj oklevelét. A zeneszerző ezután vette át a külföld-ről küldött babérkoszorúkat, díszokleveleket, amelyeket a különböző országokból érkezett vendégek személyesen hoztak el neki. Ezek közül az egyik legrangosabb külföldi elismerést, a weimari Udvari Színház száz képviselőjének aláírását tar-talmazó albumot a színház intendánsa, August Loën báró adta át.³

1 Sebestyén Ede: *Liszt Ferenc hangversenyei Budapesten*. Budapest: Liszt Ferenc Társaság, 1944, 93.

2 Uott, 100.

3 Az album elnevezése: Weimars Groß, Id. Alan Walker: *Liszt Ferenc, 3.: Az utolsó évek 1861–1886*. Ford. Fejérvári Boldizsár. Budapest: Editio Musica Budapest, 2003, 267.

1. kép. Landau Alajos: Liszt Ferenc portréja Liszt saját kezű dátumozásával és aláírásával (Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, Gr. 230.)

A második nap délutánjára tervezték a jubileum fénypontját, amikor Richter János vezényletével a Vigadó nagytermében felhangzott a teljes *Christus oratórium*. A hangversenyen részt vett Andrássy Gyula külügyminiszter is. A harmadik nap ünnepségek egymásutánjából állt: díszebéd, színházlátogatás, bál követték egymást. Liszt az ünnepi beszédek között kapta ajándékkul a jubileumra készült arany- és ezüstérmeket.⁴ A jubileumra Wass Ottilia grófnő lefordította magyarra Liszt Chopinről szóló, eredetileg francia nyelven 1852-ben megjelentetett könyvét is.

Az ünnepi alkalom folytán felmerülhet bennünk a kérdés: vajon mennyire ismerték, ismerték fel Liszt igazi arcát, jelentőségét 1873 novemberében a kortársak, különösen a magyarok? Milyen műveket ismerhettek tőle, milyen képet alkothattak róla, mit tartottak személyéhez kapcsolódóan legfontosabbnak? Az ünnepi beszédek, az ajándékokhoz kapcsolódó szövegek, az előadott művek, a Liszt műveiről szóló ismertetések finom jelzéseket adnak a kérdésben való tájékozódáshoz. A továbbiakban ezekből válogatva emelek ki néhány jellemző tényezőt.

4 Legáný Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*. Budapest: Zeneműkiadó, 1976, 167–182., 238.

Az ünnepi beszédekben minden esetben Liszt magyarországi tevékenységeire, az általa hírnevet szerzett haza büszkeségére esik a hangsúly. Az ünnepség első napján, november 8-án Királyi Pál a főváros küldöttségének élén beszédében azt hangsúlyozta, hogy Liszt, aki világsikerekre tekinthet vissza, érdemének tudhatja, hogy Magyarország hírnevét messze földön diadalra vitte.⁵ Az ünnepség harmadik napján Haynald Lajos bíboros érsek pohárköszöntőjében ugyanezt a gondolatot folytatta: „Liszt Ferencet ünnepeljük ötven évi művészi működésére visszapillantva. Lisztnek lángesze, szellemi jelessége, művészi ihletettsége Isten kegyelméből az ő személyes tulajdona. De nem egyedül az övé, hanem nemzetének is fényessége.”⁶ Budapest főváros első főpolgármestere, Ráth Károly már egyenesen a megszületett új metropolisz szemszögéből közelítette meg Liszt ünneplését az arany és ezüst díszérmék átadásakor. Poharát azzal emelte rá, hogy a Liszt-jubileum épp akkorra esik, amikor a törvényhozás egyesítette Budát és Pestet, és hozzájuk csatolta Óbudát. Az egyesült főváros a Liszt-jubileum alkalmával tűnhet ki először, és ha nagy akar lenni, mindig áldozzon a művészetre. Ráth Károly bölcs, diplomatikus, barátságos egyénisége tökéletesen megfelelt a kor követelményének, a kormány és a főváros közötti jó viszony fenntartásának. A feladatban a főpolgármester személye döntő szerepet játszott, hiszen minden jelentős beruházáshoz a kormány adta az anyagi háttérét.⁷ Liszt ebből a szempontból is ikonikus személy volt, mivel az 1867-es koronázás óta Magyarországon is többször tett eleget a királyi pár meghívásának a budai várban, és folyamatosan tartotta a kapcsolatot az uralkodót körülvevő magyar főurakkal is. Épp a jubileum alkalmával hozta magával az Andrássy grófnak ajánlott *Szózat és Himnusz* című zenekari művének kéziratát, miután a művet márciusban a Vigadóban bemutatták. Nem véletlen, hogy az 50 éves jubileumra készített, négy képet tartalmazó emléklapon az első, híres, 1823. április 13-i bécsi koncert párja az 1872. március 18-án, a Pesti Vigadóban adott jótékonysági hangverseny, amelyen a királyi ház: Ferenc József, Rudolf trónörökös, Gizella főhercegnő és József királyi herceg, Klotild főhercegasszony, a kormány valamennyi tagja, sok külföldi előkelőség, írók, művészek, arisztokraták is képviseltették magukat (2. kép). A rajzon ez az emlékeztető koncert Liszt utolsó pesti hangversenyeként szerepel, de ez nem felel meg a valóságnak, ahogyan az sem, hogy Beethoven jelen volt Liszt bécsi fellépésén. Liszt az 1872-es koncert után, amelyen ráadásul egyetlen kompozícióját sem szólaltatta meg, még több hangversenyt adott Pesten, ahol saját művei is felhangzottak, köztük ősbemutatók. 1873. január 12-én a Hungária szállóban először hangzott el a *Lenore* című melodramája Jókainé Laborfalvi Róza és saját előadásában, március 19-én a Vigadóban Richter János a *Szózat és Himnusz* zenekari változatát mutatta be. Az uralkodó, a főhercegek és főhercegnő által megtisztelt nevezetes koncert azonban politikailag olyan jelentőséget élvezett, amely kiemelte ezt az estet a többi esemény közül, különösen a kortársak szemében.

5 Uott, 172.

6 Uott, 237.

7 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Ráth_Károly_\(várospolitikus\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Ráth_Károly_(várospolitikus))

2. kép. Emléklap Liszt ötvenéves művészi jubileumára. Halász István színezett litográfiája, jobb alsó kép: Liszt 1872. március 18-án a Pesti Vigadóban adott hangversenyének emlékére (Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, Gr. 35.)

Békéssy Lili Veronika tanulmányában a magyar zenei reprezentációk vizsgálata felől értékelte az 1873-as jubileumi ünnepség rendezvényeit, Ferenc József császár, majd magyar király magyarországi látogatásaival, illetve a pesti Mozart- és Beethoven-ünnepségekkel kapcsolatos eseményekkel összehasonlítva. Megállapítása összecseng Pest főpolgármesterének köszöntő szövegével:

Az 1873-as Liszt-jubileum eseményeinek összehasonlító vizsgálata rámutat arra, hogy a magyarországi zenei kulturális reprezentáció összefüggött a nemzeti érdekek hangsúlyozásával. Ezáltal a kulturális reprezentáció politikai konnotációval is rendelkezett. A fáklyászenés felvonulás, a szakrális hangvételű és műfajú kórusművek előadása és a szerenádadás a 19. századtól már a nemzeti kulturális élet kiemelkedő szereplőinek ünnepléséhez is hozzátartozott.⁸

8 Békéssy Lili Veronika: „'Vox populi'. Liszt Ferenc 1873-as művészi jubileuma”. In: Domokos Zsuzsanna–Cselényi Máté (szerk.): *Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarország művelődéstörténetének tükrében*. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2024, 45–58., ide: 57.

Az ünnepi beszédek elsősorban Liszt hazafiságának tetteit említik: első hazalátogatása során a Nemzeti Zenede megalapítására adott adományát, Magyarország történelmének fordulópontjaihoz, kiemelkedő eseményeihez kapcsolódó alkotásait, a *Funérailles*-t és a *Hungária* szimfonikus költeményt, az *Esztergomi misét*, a *Szent Erzsébet legendája* című oratóriumot, a *Magyar Koronázási misét*, valamint a *Rákóczi indulót* és a magyar rapszódákat, illetve azt, hogy az előző években rendszeres hazalátogatásai során mennyire felpozícionálta Pest és Buda zenei életét. Felidézük matinékoncertjeit, az 1870-es pesti centenáriumi Beethoven-ünnepségeket, nagy koncertjeit a Vigadóban, saját szalonjának szellemi életét, amely emelte a város zenei ízlésének színvonalát.⁹ Nem véletlen, hogy a két jubileumi Liszt-érme hátlapjára Vörösmarty Mihály *Liszt Ferenc*hez című ódájának 8. versszakát vészték be „Zengj nekünk dalt, hogy mély sírjaikban Őseink is megmozduljanak” kezdettel. Pontosan tudták, ezzel milyen érzelmi hatást fognak elérni Lisztnél. Liszt számára a díszkard mellett Vörösmarty Mihály 1840-ben, pesti koncertjeinek hatására írt verse maradt meg szimbólumként magyarságának legmagasabb és legnemesebb elismeréseként. A versről tudomást véve olyan mélyen meghatózott, hogy a költeményt levélben is, majd legközelebbi pesti látogatásakor, 1846-ban személyesen is megköszönte Vörösmartynak. Ezzel a verssel tisztelték meg Lisztet 1870. szeptember 21-én, amikor Nádasdon Kovács Zsigmond pécsi püspök vendége volt. Élete vége felé Sopronban, az 1881. április 6-án tartott hangversenyen szintén ezzel a verssel köszöntötték a műsor kezdetén, melynek zárásaként Liszt saját szólószáma után Zichy Gézával együtt adta elő a *Rákóczi induló* háromkezes változatát. Az 1873-as jubileumon tapintatból nem hangzott el ez a mű, de helyette Liszt két másik indulót jelölt meg Augusz Antalnak szóló levelében azzal a magánkéréssel, hogy fúvószenekari átiratban szólaltassák meg őket: a *Magyar Gyorsinduló*t és a *Magyar Koronázási induló*t.¹⁰ A fenti tények birtokában joggal feltételezhetjük, hogy mind a jubileumot előkészítő bizottság, mind Liszt tudatában az 1873-as ünnepség a nagy reformkori diadalmenetek közvetlen folytatása volt.

Az üdvözlőbeszédek mellett a különböző országokból érkező üdvözlő táviratok, díszoklevelek szövegei, az ajándékokon felsorolt művek, az ünnepi Liszt-kantátában idézett zenei részletek, a *Christus oratórium*hoz írt ismertetés és rövid életrajz mind adalékot nyújtanak az összképhez, ahogyan a kortársak Lisztet látták a jubileum idején. A külföldi díszalbumok szövegeinek többségében a jókívánságokhoz kapcsolódóan Lisztnek az adott helyszínhez kötődő érdemeit taglalják, az adott város saját jelentőségét kiemelve. A bécsiek egy részét zavarhatta a magyarok ünneplésében a Liszt hazafiságát tanúsító tettek kiemelése, a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonában lévő bécsi és weimari oklevelek közül a bécsi császári és királyi udvari zenekar és Operaház díszalbumában például Lisztnek mint az osztrák–magyar birodalom hírnévvel koronázott fiának küldték legmelegebb szerencsekívánságaikat, és a Beethovennel való találkozást említették meg. Liszt fiatal éveire emlékeznek,

9 Legáný Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*, 171.

10 *Liszt Ferenc levelei báró Augusz Antalhoz 1846–1878*. Szerk. Csapó Vilmos. Budapest: Kilián Frigyes utóda, 1911, 190–191.

virtuóz pályájának kezdetére, Mozarthoz hasonlítják, majd ismét Bécs zenei jelentőségére térnek rá. A magyar fordítást Radnóti Klára tanulmányából idézem: „Az ifjú, hangszerének úttörő hőse, művészetének és személyiségének varázsával diadalra vitte mind a zeneművészet mestereinek, mindenekelőtt Beethovennek és Schubertnek csodás alkotásait, mind hazájának népdalait”.¹¹ Liszt addigi életművének legátfogóbb jellemzését érthetően Weimar adta, hiszen folyamatosan ott töltötte addigi életszakaszának leghosszabb idejét. Ezt nem felejtették el hangsúlyozni a weimariak sem, akik Magyarországot ismerték el Liszt szülőhazájának:

Liszt Ferencnek, akinek ma, ezen az emlékező napon ötven évi művészi törekvéseit, tevékenységét és alkotásait ünnepli szülőhazája és vele együtt a zenészek és a zenének hódoló világ. Az utolérhetetlen virtuóznak, aki művészetének gyakorlásával egy új korszakot teremtett, a zseniális karmesternek, aki merész tetteivel és önzetlen odaadásával Schumann, Berlioz és Wagner műveinek utat tört, a lelkesítő pártfogónak és tanárnak, akinek mesteri mivoltáról tanúskodnak tanítványai, Bülow, Tausig, Klindworth, olyan magasztos zeneművek alkotójának, melyeknek jelentősége a *Szent Erzsébet legendájában* és a *Christus oratóriumban* jut tetőpontjára, neki, a halhatatlan művésznek, Weimar városa – annak büszke tudatában, hogy Liszt Ferenc tevékenységének leggazdagabb és legjelentősebb jelei összefonódtak a városával – jubileumi ünnepi üdvözlétét, köszönetét és hódolatát küldi.¹²

Liszt magyarországi művészi megítélésében a nevezetes történelmi eseményeken kívül nyilvánvalóan az befolyásolta a közönséget, hogy milyen műveket ismertek tőle, melyeket játszották leginkább, illetve saját maga milyen válogatást adott elő életművéből itthoni hangversenyein. Most csak néhány példa említésére jut lehetőség, Sebestyén Ede könyvet publikált Liszt pesti koncertjeiről, Eckhardt Mária önálló tanulmányban foglalta össze csak a zenekari művek megszólaltatásait.¹³ Eckhardt Mária végső következtetése nemcsak a szimfonikus, hanem egyéb műfajú művek előadására is érvényes: „Liszt műveit a magyar közönség elsősorban a magyar nemzet és a magyar szellemiség kinyilatkoztatásának reprezentáns képviselőiként értelmezte.” A Liszt által kimondottan a magyar zeneirodalom gazdagítására szánt *Szent Erzsébet legendája* oratórium élménye a következő években is meghatározó maradt. A *Zenészeti Lapok* az egész zeneirodalomban korszakalkotó, egyedülálló műnek nevezte.¹⁴ Nem véletlen, hogy az ötvenéves jubileum második napján előadott, Gobbi Henrik által komponált *Liszt-kantáta* elsősorban ebből a műből kölcsönzött zenei motívumokat. Pest közönsége számára a másik átütő zenei élmény a *Dante-szimfónia* volt, s bár 1865. augusztus 17-én Liszt kórus hiányában csak az első részt tudta elvezényelni, a nagy sikerre való tekintettel rögtön megismételték. A teljes szimfóniát Erkel Ferenc mutatta be a Filharmonia-

11 Radnóti Klára: *Liszt Ferenc és a Nemzeti Múzeum*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2011, 20.

12 Uott, 23.

13 Maria Eckhardt: „Die zeitgenössische Rezeption der symphonischen Werke Franz Liszts in Ungarn”. In: *Liszt und Europa*. Hrsg. Detlef Altenburg und Harriet Oellers. Laaber: Laaber Verlag, 2008 (Weimarer Liszt-Studien), 245–263.

14 Sebestyén Ede: *Liszt Ferenc hangversenyei Budapestén*, 65.

kusok koncertjén 1865. október 29-én. Többször elhangzott a szimfonikus költemények közül a *Les Preludes* és az *Orpheus*. Ez utóbbi Leopold Alexander Zellner átiratában kamarazenei összeállításban is többször szerepelt főúri estélyeken, ebben a formában hamarosan népszerűvé vált. Egy-egy alkalommal hangzott el a *Hunok csatája*, a *Hungária* zenekari, valamint a *Mazeppa*, a *Tasso* és a *Festklänge* kétzongorás változata. Az 1870-es évek elején a pestiek megismerhették a zongoraversenyeket, és 1869-ben a *Magyar Koronázási mise* is kétszer megszólalt Liszt vezényletével. 1873 előtt szintén a Belvárosi Templomban Engeszer Mátyás kórusa többször előadta a *Missa Choralist*. A *Faust szimfóniából* viszont csak a Gretchen tétel hangzott el, az is csak egy alkalommal, 1867-ben. Watzatka Ágnes Liszt 1870 novemberétől 1871 márciusáig tartó, a belvárosi plébánia szalonjában tartott tizen-négymatinéhangversenyét feldolgozva szintén fontos adalékot nyújt Liszt műveinek magyarországi recepciójához. A matiné műsoraiból kiderül, hogy dalok, zongoraművek mellett legnagyobb többségben szimfonikus költeményeit adták elő kétzongorás változatban, több alkalommal Thern Lajos és testvére, Vilmos közreműködésével, vagy maga Liszt ült a zongorához valamelyik tanítványa, művészbárátja mellé.¹⁵ A *h-moll szonátát* szintén Liszt matinéján játszotta el egy 19 éves tehetség, Freund Róbert 1871. január 8-án, de ezzel a mű nyilván még nem került be a köztudatba. Liszt koncertjein leginkább magyar rapszódiait, a Szent Ferenc-legendákat, átiratokat és kamaraműveket szólaltatott meg. A jubileumra készített aranykoszorúra felvésték a legjellemzőbbnek ítélt kompozíciókat: meglepő, hogy több olyan szimfonikus költemény is szerepel köztük, amelyeket addig nem adtak elő még Pesten, mint pl. az *Ideálok*, a *Hamlet*, viszont hiányzik például a közkedvelt *Orpheus*. Megjelennek a *Zarándokévek* és a *Transzcendens etűdök* sorozatai. A magyarázat az lehet, hogy a koszorú elkészítésekor a művek válogatásához segítséget kértek vagy magától Lisztől, vagy környezetétől, talán épp Ábrányi Kornéltól, aki évtizedek óta népszerűsítette Liszt műveit a *Zenészeti Lapok* hasábjain.

Ábrányi Kornél ugyanakkor levél útján személyesen Liszthez fordult segítségért a rövid életrajzi összefoglaló és az oratórium tömör bemutatásának megírásához, amelyeket a *Christus oratórium* magyarra fordított szövegéhez csatolt a jubileumra készült füzetbe.¹⁶ Erről az első magyar nyelvű életrajzi összefoglalóról Szerző Katalin tartott gazdagon értékelő előadást, amelyben felhívta a figyelmet arra a tényre is, hogy érdekes módon Ábrányi Liszt életútját követve nem említi meg a magyar kortársakat, zeneszerző-barátokat, köztük Erkelt, Mosonyit. Talán azért, mert egyéniségének meghatározó sajátosságait önmagában szerette volna bemutatni.¹⁷ Egyedülínek tartotta, mivel „benne egyesül a művészi lángelméjének

15 Watzatka Ágnes: „Liszt Ferenc matinéhangversenyei a belvárosi plébánia szalonjában”, *Magyar Zene* 62/1. (2024), 33–46., ide: 42–43.

16 Id. Ábrányi Kornél: *A Krisztus-oratórium szövege és ismertetése. Liszt Ferenc életrajza s félévszázados művészi működése. Az 1873-ik évi november 8–9-ik és 10-én Pesten tartott jubileumi ünnepély alkalmára írta és szerkeszté: –. [Pest]: Rózsavölgyi és Társa, 1873.*

17 Szőnyiné Szerző Katalin: *Égi és földi csillagok erőterében. Ábrányi Kornél Liszt-portréja 1873-ból.* Budapest: Zenetudományi Intézet, Magyar Zenetörténeti Osztály, 2022, 1–7.

sokoldalúsága, szellemi magas képzettségének minden irányban való kimagaslása, egyéni jellemének nemes és eszményi volta, ember-hazaszeretetének önfeláldozásig fokozott feltűntetése”. Ábrányi Liszt-életrajzában a művek között említi a *Zarándokévek* első kötetét, az összes addig elkészült szimfonikus költeményt, kiemeli a Schubert-átiratokat és a Beethoven-szimfóniaátiratokat, említi kórusműveit, dalait, egyházi műveit. Pontosan magyarázza a szimfonikus költemények, szimfóniák új formáját, rávilágít, hogy a formai újítások mögötti fő cél az ihlető forrás költői mondanivalójának visszaadása. Az életrajz a Zeneakadémia megalapításának országgyűlési határozatához vezet, és itt, ahogyan ezt Szerző Katalin is megállapítja, már propagandacélokat is szolgál: „Ez az 1873-ban megjelent magyar Liszt-portré úgy rajzolja meg zseniális hazánkfia életútját, hogy közben itthon a hiány, a kiáltó zenei rászorultság látteleletével a várakozás, a Haza hívásának meghatározó dokumentumát hívja életre”.¹⁸

A *Christus oratórium* ismertetésénél Ábrányi egy rövid esztétikai bevezetés után jellemzi az egyes tételeket. Bár már korábban is írt egy hasonló bevezetést a *Magyar Koronázási miséhez*, nagyon valószínű, hogy a Liszt által október elsején ígért partitúra és zongorakivonat mellé kapott magától a zeneszerzőtől is néhány gondolatot. Elemzésében azt emeli ki, amit maga Liszt is célul jelölt meg a vallásos zenéknél: a hallgató lelkében „magasztos eszmék és érzelmek keltessenek fel” a szöveg vagy a vallásos kép alapján. Ábrányi szerint Liszt oratóriumában még jobban eléri ezt a célt, mint elődei saját műveikben.¹⁹ Bár nem helyezi a művet olyan gondos zenetörténeti és műfajtörténeti környezetbe, mint Lina Ramann, aki szintén az 50 éves jubileumra írt egy nagyobb szabású elemzést az oratóriumról,²⁰ kiemeli a legfontosabb formai újdonságokat, amelyek eltérnek a hagyományos feldolgozástól, például az önálló zenekari tételek jelenlétét. Szerinte a világiasabb hangulatú elemek szabadabbá teszik a művet a hagyományos feldolgozásokhoz, formákhoz képest. A végső következtetése ugyanaz, mint Ramanné: Liszt az oratórium műfajában új egyházzenei stílust hozott létre.

A fenti adatok összegzésénél azt állapíthatjuk meg, hogy a magyar közönség 1873-ban ugyan nem ismerhette Liszt ötvenéves művészi pályafutásának körképét, mégis, a számára legközelebb álló művek alapján megérezte művészi hitvallásának, zeneszerzői újításainak lényegét. Liszt pedig pontosan megértette az ünnepelés célját: életében először felvette művészi karrierjének ötven éve alatt kapott legkedvesebb rendjeleit,²¹ és az ajándék aranykoszorút Magyarországnak felajánlva ismét biztosította honfitársait hazája iránti elkötelezettségéről a november 6-án németül és franciául megfogalmazott köszönőbeszédében (3. kép).

18 Uott, 5.

19 Ábrányi: *A Krisztus-oratórium szövege és ismertetése (A Krisztus oratórium jellemzéséhez)*, 47.

20 L[ina] Ramann: *Franz Liszt's Oratorium Christus. Eine Studie zur zeit- und musikgeschichtlichen Stellung desselben mit Notenbeispielen*. Dritte Ausgabe. Leipzig: C. F. Kahnt Nachfolger, é.n.

21 Az ünnepség második napjának délelőttjén, a hazai állami előkelőségek és a külföldi delegációk fogadásakor biztosan viselte, ld. Legány Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*, 172.

A legmélyebb hálaérzettel fogadom ez arany babérkoszorút, mint dicső jelképét a magyar haza ama kiváló jó indulatának, melyet egyik fia igénytelen tehetsége iránt tanúsít. Hálámat méltón viszonzandó, legkedvesebb s legfokozottabb kötelességemnek ismerendem, eddigi csekély érdemeimet lehetőleg fokozni. Az ég kegyét kérem, hogy segíljen meg e célom elérhetésében, mely lelkemnek legfőbb vágyódása. S hogy e babérkoszorú hazánk egyetemes művészetére vesse áldásos sugarait, engedjék meg, mélyen t. uraim, hogy azt a magyar nemzeti múzeumban a haza oltárára lethessem, hogy ott az utánam következő s nálamnál sokkal érdemesebb művészeknek is örökké fennlen hirdethesse, hogy a magyar haza minő nemes nagylelkűséget tanúsított mindazok irányában, akik híven s legbensőbb odaadással szolgálni érdekeit, mindenkor legszentebb kötelességüknek ismerik.²²

IRODALOMJEGYZÉK

Ábrányi Kornél, id.: *A Krisztus-oratórium szövege és ismertetése. Liszt Ferenc életrajza s félézázados művészi működése*. Az 1873-ik évi november 8–9-ik és 10-én Pesten tartott jubileumi ünnepély alkalmára írta és szerkeszté: -. [Pest]: Rózsavölgyi és Társa, 1873.

Ábrányi Kornél, id.: *A magyar zene a 19-ik században*. Budapest: 1900, Pannónia ny., 383–384.
Békéssy Lili Veronika: „Vox populi”. Liszt Ferenc 1873-as művészi jubileuma”. In: Domokos Zsuzsanna–Cselényi Máté (szerk.): *Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarország művelődéstörténetének tükrében*, 45–58.

Domokos Zsuzsanna–Cselényi Máté (szerk.): *Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarország művelődéstörténetének tükrében*. Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2024.
Eckhardt, Maria: „Die zeitgenössische Rezeption der symphonischen Werke Franz Liszts in Ungarn”. In: *Liszt und Europa* 245–263.

Eckhardt Mária: *Liszt Ferenc Krisztus oratóriuma és a Zeneakadémia. A Hirtengesang an der Krippe négykezes zongoraverziójának faksimiléjével / Franz Liszt's oratorio Christus and the Budapest Academy of Music. With the facsimile of the piano duet version of 'Hirtengesang an der Krippe'*. Budapest: Helikon Kiadó–Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011, 36

Legány Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*. Budapest: Zeneműkiadó, 1976.

Liszt Ferenc levelei báró Augusz Antalhoz 1846–1878. Szerk. Csapó Vilmos. Budapest: Kilián Frigyes utóda, 1911.

Liszt und Europa. Hrsg. Detlef Altenburg–Harriet Oelers. Laaber: Laaber Verlag, 2008 (Weimarer Liszt-Studien).

Radnóti Klára: *Liszt Ferenc és a Nemzeti Múzeum*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2011, 20.

Ramann, L[ina]: *Franz Liszt's Oratorium Christus. Eine Studie zur zeit- und musikgeschichtlichen Stellung desselben mit Notenbeispielen*. Dritte Ausgabe. Leipzig: C. F. Kahnt Nachfolger, é.n.
Sebestyén Ede: *Liszt Ferenc hangversenyei Budapest*. Budapest: Liszt Ferenc Társaság, 1944.

22 Eckhardt Mária: *Liszt Ferenc Krisztus oratóriuma és a Zeneakadémia. A Hirtengesang an der Krippe négykezes zongoraverziójának faksimiléjével / Franz Liszt's oratorio Christus and the Budapest Academy of Music. With the facsimile of the piano duet version of 'Hirtengesang an der Krippe'*. Budapest: Helikon Kiadó–Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011, 36. Idézet, forrás: Ábrányi Kornél: *A magyar zene a 19-ik században*. Budapest: 1900, Pannónia ny., 383–384.

- Szőnyiné Szerző Katalin: *Égi és földi csillagok erőterében. Ábrányi Kornél Liszt-portréja 1873-ból.* Budapest: Zenetudományi Intézet, Magyar Zenetörténeti Osztály, 2022, 1–7. <https://doi.org/10.23714/mzo.015>
- Walker, Alan: *Liszt Ferenc, 3.: Az utolsó évek 1861–1886.* Ford. Fejérvári Boldizsár. Budapest: Editio Musica, 2003.
- Watzatka Ágnes: „Liszt Ferenc matinéhangversenyei a belvárosi plébánia szalonjában”, *Magyar Zene* 62/1. (2024), 33–46.

ABSTRACT

ZSUZSANNA DOMOKOS

LISZT'S RECEPTION IN HUNGARY AT THE TIME OF HIS 50TH ARTISTIC ANNIVERSARY

The year 1873 was important for Liszt in two respects: in February, Parliament voted to establish the Royal Hungarian Academy of Music, of which he was elected to be the president. In November, a week before the new authority took office, Liszt's Hungarian friends, in the presence of an international group of artists, held a three-day celebration to commemorate the 50-year long artistic career of Liszt. The choice of date was not a coincidence: the jubilee committee had no doubt that the development of the musical life of the newly created capital would be entrusted to a composer of international fame who was at the same time a Hungarian as he himself declared. The events, gifts, laudations, musical analyses and other publications connected with the jubilee provide an interesting picture of how the eminent representatives of Hungarian music life, including Kornél Ábrányi in particular, regarded Liszt and his music in 1873. The article focuses on questions concerning what they evidently knew and what was important to them in Liszt's music, either from a biographical point of view or in respect of his compositions. Several facts converge which point to evidence that the celebration of 1873 went back to the first great patriotic reception of Liszt in 1840, and that Liszt himself interpreted it as its continuation. Behind the three-day celebration there was a clear promise of a new future for Hungarian music, which Liszt was also aware of and was prepared to participate in.

Zsuzsanna Domokos graduated from the Liszt Ferenc Academy of Music in Budapest. Since 1986 she has worked as a researcher at the Liszt Ferenc Memorial Museum and Research Centre at the Academy, from 2002 also as its deputy director, and from 2009 till December 2024 as its director. In 1993 she was awarded her university doctorate, and in 2009 her PhD. She has organized and taken part in Hungarian and international conferences, delivered lectures and masterclass in Cardiff and Paris, published studies and edited musicological publications. In 2016 she was awarded the Bence Szabolcsi national award for musicologists.